

N a c h r i c h t

von dem Zustande

des

Königlichen Gymnasiums zu Lissa

während

des Schuljahres von Ostern 1840 bis Ostern 1841

verfasst

vom

Director.

W i a d o m o ś ć

o stanie

Królewskiego Gimnazjum w Lesznie

w ciągu

roku szkolnego od Wielkiénocy 1840 r. aż do tegoż czasu
1841 roku

napisana

przez Dyrektora.

A. Lehrverfassung.

Im verflossenen Schuljahre wurden folgende Lehrgegenstände abgehandelt:

In Prima.

Ordinarius: der Director.

(Cursus zweijährig.)

Griechisch. Sophokles' Elektra und Trachinierinnen, 3 St. der Director. — Demosthenes für den Kranz, 3 St. — Syntax und Exercitien, 1 St. Cassius.

Lateinisch. Horatius' Oden I. II. u. III. Buch, lat. interpretirt, 2 St. — Cicero de devinatione, 2 St. — Stilübungen, 3 St. — der Director.

Deutsch. Correctur der schriftlichen Aufsätze. — Literaturgeschichte von Ulphilas bis Opitz. — Controlle der Collectaneen, 2 St. — Olawsky.

Polnisch. Literaturgeschichte. — Correctur der freien Aufsätze. — Lesung von Muster-schriften, 2 St. von Ostern bis Michaelis Dr. Szostakowski, nach dessen Abgang Herr Probst Tyc die Güte hatte diesen Unterrichtszweig bis Neujahr zu verwalten.

Französisch. Uebungen im Sprechen und Schreiben, 2 St. bis Michaelis Herr Steck, seit dessen Abgang der Director.

Hebräisch (für die künftigen Theologen). Grammatische Uebungen. — Uebersetzung aus dem Deutschen in's Hebräische. — Lesung aus dem Buche Josua und den Psalmen, 2 St. Matern.

Religionslehre:

a) *Evangelisch:* Einleitung in die biblischen Schriften. — Lesung des Neuen Testaments im Original, 2 St. Schiedewitz.

b) *Katholisch:* Die Geschichte der christlichen Kirche von 1500 bis auf die neuere Zeit — Leben des Heilandes, nach einer Harmonie der vier Evangelien. 2 St. Tyc.

Mathematik (Geometrie). Von den Kugeln und den drei runden Körpern. (Algebra.) Das Polynom und Binom für ganze, positive, negative und gebrochene Exponenten — Entwicklung der Reihen zur Ausrechnung der Logarithmen aus Zahlen und umgekehrt. — Die Reihen für Sinus und Cosinus, 3 St. — von Putiatycki.

Physik. Von der Bewegung — Statik — Mechanik — Optik — Katoptrik und Dioptrik (nach Fischer), 2 St. v. Putiatycki.

Geschichte. Im Sommer die preussisch-brandenburgische Geschichte, im Winter Repetition und Conversation über die neuere Geschichte seit der Reformation, 2 St. — Tschepke.

Philosophische Propädeutik. Die Hauptstücke aus der Psychologie und Logik, bis Michaelis Szostakowski, seitdem Olawsky.

Zeichnen und Gesang: Siehe unten.

In Secunda.

Ordinarius bis Michaelis: Professor Cassius, seitdem Professor Matern.

Griechisch. Homer's Ilias V—VIII Gesang, 2 St. der Director. — Plutarch's Perikles (nach Sintenis Ausgabe) 3 St. Cassius. — Grammatik und Exercitien 1 St. derselbe.

Lateinisch. Virgil's Aeneis I—VI, 2 St. Cassius. — Cicero's Catilinarische Reden, 2 St.

A. Plan Nauk.

W zeszłym roku szkolnym wydano następujące przedmioty naukowe:

W Primie:

Ordynaryusz: Dyrektor.

(Kurs dwuletni.)

Język grecki. Sofoklesa Elektra i Trachiniarki. 3 godz. Dyrektor. Demostenesa mowa de corona 3 godziny. Syntaxis i ćwiczenia. 1 godzina Cassius.

Łacina. Horacyusza Od Isza, Ilga i Ilcia księga, wykładane po łacinie 2 godziny. Cicero de divinatione 2 godziny, ćwiczenia w stylu 3 godziny. Dyrektor.

Język niemiecki. Poprawianie robót piśmiennych. Historia literatury od Ulfilasa aż do Opitza. Przegląd Kollektaneów. 2 godziny Olawsky.

Język polski. Historia literatury. — Poprawianie rozpraw wolnych. — Czytanie rzeczy wzorowych. 2 godziny. Od Wielkanocy do Śgo Michała, Dr. Szóstakowski; po jego odejściu X. Proboszcz Tyc był tak dobry, że się tym przedmiotem aż do nowego roku zajmował.

Język francuzki. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu, aż do Śgo Michała. P. Steck, po odejściu jego Dyrektor.

Język hebrajski (dla przyszłych teologów). Ćwiczenia grammatyczne. — Tłómaczenie z niemieckiego na hebrajskie. — Czytanie księgi Jozue i Psalmów. 2 godziny. Matern.

Nauka religii.

a) ewangelickiej: Wstęp do ksiąg biblijnych. — Czytanie nowego testamentu w oryginale.

b) katolickiej: Dzieje kościoła chrześcijańskiego od roku 1500., aż do nowszych czasów. — Życie Zbawiciela według harmonii 4ch Ewangelistów, 2 godziny X. Tyc.

Matematyka (geometria). O kuli i trzech okrągłych bryłach. — Algiebra. Polynom i binom na całe, dodatnie, odjemne i łamane wykładniki. Szeregi ku wyrachowaniu logarytmów z liczb i odwrotnie. — Podobneż na wstawy i dostawy. 3 godziny. Putiatycki.

Fizyka. O ruchu, statyka, mechanika, optyka, katoptryka, i dioptryka (podług Fiszera). 2 godziny. Putiatycki.

Historia. W lecie prusko-brandenburgska historia, w żimie powtórzenie i konwersacya o historii nowszej od czasów reformacyi. 2 godziny. Tschepke.

Filozoficzna propedeutyka. Rzeczy najgłówniejsze z psychologii i logiki: do Śgo Michała, Szóstakowski, później Olawsky.

Rysunki i śpiew (zobacz niżej).

Secunda.

Ordynaryusz (do Śgo Michała): Professor Cassius, odtąd Professor Matern.

Język grecki. Iliada Homera pieśń V.—VIII., 2 godziny, Dyrektor. Plutarcha Perykles (według wydania Sintenisa), 3 godziny, Cassius. Grammatyka i ćwiczenia. 1 godz. tenże.

Łacina. Wirgiliusza Eneida I.—VI., 2 godz. Cassius. Cyserona mowy przeciw Katylinie

Livius (im Wintersemester) lib. XXI, 1 St. — Stilübungen: 1) Memoriren der ersten Rede gegen Catilina, 2) Kleine freie Aufsätze, 3) Exercitia, 4) Uebung in der Phraseologie, 3 St. — Matern.

Deutsch. Uebungen im Disponiren. — Correctur und Besprechung der freien Aufsätze. — Erläuterung einiger Stücke aus Wackernagels Sammlung, woran sich Belehrungen über manche Punkte der Grammatik anschlossen. — Versuche im Declamiren, 2 St. Olawsky.

Polnisch. Correctur freier Arbeiten — Lektüre klassischer Schriftstücke — Grammatische Uebungen, 2 St. bis Michaelis Dr. Szostakowski, seitdem wie in Prima.

Französisch. Lesung von Voltaire's Charles XII. — Schriftliche Exercitien. — Uebung im mündlichen Ausdruck, 2 St. Steck; seit Michaelis der Director.

Hebräisch. Einübung der Formalehre, nach Gesenius. — Lesung aus Gesenius' Lesebuche. — Exercitien, 2 St. Matern.

Religionslehre, Secunda mit Prima combinirt.

Mathematik. (Geometrie.) Von der Lage der geraden Linien gegen die Ebenen und der Ebenen gegen einander — von den Polyedern — von der Kugel und den drei runden Körpern. (Algebra.) Von den Logarithmen und ihrer Anwendung in Rechnungen — Ausziehen der Kubikwurzeln. — Rechnung mit Wurzelgrößen. — Arithmetische und geometrische Progressionen — Zusammengesetzte Zins- und Renten-Rechnung, 4 St. von Putiatycki.

Physik. Von der Wärme und von der Luft (nach Fischer), 1 St. von Putiatycki.

Geschichte. Das Mittelalter, 3 St. Tschepke.

Zeichnen und Gesang. Siehe unten.

In Tertia.

Ordinarius bis Michaelis: Professor Matern, seitdem Gymnasial-Lehrer Tschepke.

(Cursus einjährig.)

Griechisch. Xenophon's Anabasis I und II. cp. 3, 2 St. Cassius. Homer's Odyssee I—III. 3 St. Matern. — Grammatik und Exercitien, 1 St. Cassius.

Lateinisch. Caesar de bello civili I und II, bis Michaelis Matern, seitdem Tschepke. — Grammatik und Exercitien, mündlich und schriftlich, 3 St. Matern. — Ovid's Metamorphosen I, II und III mit Auswahl; dabei prosodische Uebungen, 3 St. Cassius.

Deutsch. Correctur der Aufsätze. — Grammatik (einfacher und zusammengesetzter Satz). — Declamations-Uebungen (Balladen von Göthe, Schiller, Uhland, Schlegel) 2 St. Tschepke.

Polnisch. Grammatische Uebungen — Uebersetzung aus Krasicki's Erzählungen. — Correctur der schriftlichen Ausarbeitungen, bis Michaelis Dr. Szostakowski, seitdem wie in Prima.

Französisch. Einübung der Formenlehre und Hauptregeln der Syntax, nach Leloup. — Uebersetzung aus Ahn's Lesebuch. — Schriftliche Exercitien — mündliche Uebung im Bilden von Redensarten, 2 St. bis Michaelis Steck, seitdem Matern.

Religionslehre:

a) Evangelisch: Die christliche Glaubens- und Sittenlehre, 2 St. Pflug.

b) Katholisch: Die Lehre von der Gnade Gottes und den Gnadennitteln. — Sacrament der Busse. — Heiliges Abendmahl, 2 St. Tyc.

Mathematik. Geometrie: Von den Verhältnissen der geradlienigen Figuren, von den regelmässigen Vielecken, vom Masse des Kreises. Algebra: die vier Rechnungsarten in Buchstaben, Wiederholung der Proportionen, bestimmte Gleichungen mit einer und mehreren unbekanntem Größen, Erheben der Zahlen zu Quadraten und Ausziehen der Quadratwurzeln, quadratische Gleichungen mit einer unbekanntem Grösse, 3 St. von Putiatycki.

Physik. Von der Elektrizität und dem Magnetismus, 1 St. von Putiatycki.

Geschichte. Die alte Geschichte bis zur Völkerwanderung, 3 St. Tschepke.

2 godziny. — Liwiusza (w półroczu zimowém) księga I. i XXI., 1 godzina. Ćwiczenia w stylu: 1) na pamięć uczono się pierwszej mowy przeciw Katylinie, 2) małe wolne wypracowania, 3) ćwiczenia z frazeologii. 3 godziny Matern.

Język niemiecki. Ćwiczenia w dyspozycji, poprawa i ustny rozbiór wolnych robót. Objaśnianie niektórych kawałków ze zbioru Wackernagla z dołączeniem uwag nad niektórymi miejscami grammatyki. — Próby deklamowania. 2 godziny Olawsky.

Język polski. Poprawa wolnych robót. Czytanie klasycznych pism. Ćwiczenia grammatyczne. 2 godziny, do Śgo Michała Dr. Szóstakowski; odąd jak w Prymie.

Język francuzki. Czytanie Voltaira (Charle XII.) Ćwiczenia piśmienne. Ćwiczenia ustne. 2 godziny Steck; od Śgo Michała Dyrektor.

Język hebrajski. Ćwiczenia z części etymologicznej grammatyki Geseniusza. Ćwiczenia piśmienne. 2 godziny Matern.

Nauka religii (łącznie z Prymą).

Matematyka (geometrya). Położenie linii prostych względem płaszczyzny i płaszczyzn względem siebie, o wielościanach, — o kuli i o trzech bryłach okrągłych. (Algebra.) O logarytmach i użyciu ich w rachunkach, — wyciąganie pierwiastków sześciennych, — rachunki w wielkościach pod znakiem pierwiastku, arytmetyczne i geometryczne ciągi, — rachunek rent i procentu na procent. 4 godziny Putiatycki.

Fizyka. O cieple i powietrzu (według E. G. Fischera). 1 godz. Putiatycki.

Historya. Wieki średnie. 3 godziny Tschepke.

Rysunki i śpiew (zobacz niżej).

Tertia.

Ordynaryusz (do Śgo Michała): Professor Matern, zaś od Śgo Michała
Nauczyciel gimnazjalny Tschepke.

(Kurs roczny.)

Język grecki. Anabasis Xenofonta I. i II., 2 godz. Cassius. Odyssea Homera I.—III., 3 godz. Matern. Grammatyka i ćwiczenia 1 godz. Cassius.

Łacina. Cezar de bello civili I. i II., do Śgo Michała Matern, potem Tschepke, Grammatyka i ćwiczenia ustne i na piśmie. 3 godz. Matern, — Owidyusza metamorfozy wybrane I., II. i III.; przytém ćwiczenia w prozodyi.

Język niemiecki. Poprawa robót piśmiennych. Grammatyka (zdanie pojedyncze i złożone). — Ćwiczenia w deklamacyi (ballady Goetego, Szyllera, Uhlanda, Szlegla). 2 godziny Tschepke.

Język polski. Ćwiczenia grammatyczne. — Tłómaczenie powieści Krasickiego. — Poprawa robót piśmiennych, do Śgo Michała, Dr. Szóstakowski, później jak w Prymie.

Język francuzki. Ćwiczenia we formowaniu i główne prawidła składni według Leloup. Tłómaczenie z książki do czytania Ahna. — Ćwiczenia piśmienne i ustne w tworzeniu frazesów. 2 godz. do Śgo Michała Steck, później Matern.

Nauka religii:

a) ewangelickiej: nauka wiary i obyczajów. 2 godz. Pflug.

b) katolickiej: o łasce boskiej i Sakramentach, mianowicie o Sakramencie pokuty i ciała i krwi Pańskiej. 2 godz. X. Tyc.

Matematyka (geometrya): o stosunkach figur prostokreślnych, o wielokątach foremnych i o mierze koła. Algebra: cztery działania głoskami, powtórzenie nauki o proporcjach, równania oznaczone z jedną i więcej niewiadomymi, podnoszenie liczb do kwadratu i wyciąganie pierwiastków kwadratowych, zrównania kwadratowe z jedną niewiadomą. 3 godz. Putiatycki.

Fizyka. O elektryczności i magnetyzmie. 1 godz. Putiatycki.

Historya. Historya starożytna aż do gminoruchów. 3 godz. Tschepke.

Geographie. Die mathematische und physikalische Geographie, 2 St. Tschepke.
Zeichnen und Gesang. Siehe unten.

In Quarta.

Ordinarius: Professor Olawsky.

(Cursus einjährig.)

Lateinisch. Cornelius Nepos 2 St. — Grammatik, nach Zumpt: die Hauptregeln über den einfachen und zusammengesetzten Satz, damit verbunden Uebung im Memoriren leichter Stellen aus Cicero und einiger Kapitel aus Nepos, 4 St. — Grundregeln der Prosodie und Metrik, 2 St. Olawsky.

Griechisch. Die Formenlehre bis zu den Verb. anomal. (einschliesslich) eingeübt — dazu Einzelnes aus Jacobs' Elementarbucho gelesen, 5 St. Olawsky.

Deutsch. Grammatik: der einfache und zusammengezogene Satz. Kleine leichte Aufsätze (erzählenden Inhalts) corrigirt. Leichte Gedichte (Balladen) memorirt. 3 St. Tschepke.

Polnisch. Der etymologische Theil der Grammatik wiederholentlich eingeübt, seit Michaelis Tschepke, früher Szostakowski.

Religionslehre — mit Tertia combinirt.

Mathematik. Geometrie: von den geraden Linien und ihrer Lage gegen einander, von den Winkeln, von der Gleichheit der Dreiecke, vom Kreise und dem Masse der Winkel. Arithmetik: Wiederholung der Lehre von den Brüchen, Decimalbrüche und Proportionen. Uebung im praktischen Rechnen, 3 St. von Putiatycki.

Geschichte. Netz und Umriss der allgemeinen Geschichte bis zu Christi Geburt. 2 St. Tschepke.

Geographie. Deutschland (speciell der preussische Staat) und die übrigen europ. Länder, nach Selten. 2 St. Fleischer.

Naturgeschichte. Allgemeine Einleitung, dann Mineralogie, nach Stein, und Uebersicht des Thierreichs, nach eigenen Heften, 2 St. Fleischer.

Zeichnen und Gesang. Siehe unten.

In Quinta.

Ordinarius: Gymnasial-Lehrer Fleischer.

(Cursus einjährig.)

Lateinisch. Wiederholung der Formenlehre, Hauptregeln der Syntax, verbunden mit mündlichen und schriftlichen Exercitien. Es wurde für jede Regel ein spruchartiger Satz memorirt. Uebersetzung aus Jacobs' Elementarbuch, 6 St. Marmé.

Deutsch. Wiederholung der Formenlehre, und Hauptregeln der Syntax, nach Heyse und Grammatyka niemiecka (Lissa bei Günther). Memoriren kleiner Gedichte. Orthographische Uebungen, 3 St. Marmé.

Polnisch. Die Formenlehre wurde eingeübt, Lese- und orthographische Uebungen angestellt, und von den polnischen Schülern leichte Gedichte declamirt, 2 St. Marmé.

Religionslehre.

a) Evangelisch: Glaube, Liebe, Hoffnung der Christen. Bibelsprüche und Liederverse wurden gelernt, 2 St. Pflug.

b) Katholisch: Die Hauptwahrheiten der christlichen Glaubens- und Sittenlehre, nach Ontrup, 2 St. Tyc.

Geschichte. Biblische Geschichte, 1 St. — in Verbindung mit der Religionslehre. Pflug und Tyc.

Geografia. Matematyczna i fizyczna geografia. 2 godz. Tschepke.
Rysunki i śpiew. (Zobacz niżej.)

Quarta.

Ordynaryusz: Professor Olawsky.

(Kurs roczny.)

Łacina. Korneliusz Nepos. 2 godz. — Grammatyka według Zumpta: główne prawidła o pojedynczém i złożoném zdaniu, łącznie z ćwiczeniem w uczeniu się na pamięć łatwych wyjątków z Cycerona i niektórych rozdziałów z Neposa, 4 godz. — Główne prawidła prozody i metryki. 2 godz. Olawsky.

Język grecki. Formowanie aż włącznie ze słowem nieregularném. Przytém wyjątki z Jakobsa książki początkowej czytano. 5 godz. Olawsky.

Język niemiecki. Grammatyka: zdanie pojedyncze i złożone. Poprawiano małe roboty piśmienne. Recytowano ballady. 3 godz. Tschepke.

Język polski. Częste ćwiczenia z etymologicznej części grammatyki od Śgo Michała Tschepke, pierwój Szóstakowski.

Nauka religii (razem z Tercya).

Matematyka (geometya): o liniach prostych i ich ku sobie położeniu, o kątach, o równości trójkątów, o kole i mierze kątów. Arytmetyka: powtórzenie o ułamkach zwyczajnych, ułamki dziesiętne i proporcye. Ćwiczenia w praktycznych rachunkach. 3 godz. Putiatycki.

Historja. Rys i rozkład historyi powszechnej aż do narodzenia Chrystusa. Tschepke.

Geografia. Niemcy (szczególnie państwo pruskie) i inne europejskie kraje, według Seltena. 2 godz. Fleischer.

Historja naturalna. Wstęp, potem mineralogia według Steina i rys królestwa zwierząt według własnych zeszytów. 2 godz. Fleischer.

Rysunki i śpiew. (Zobacz niżej.)

Quinta.

Ordynaryusz: Gimnazjalny nauczyciel Fleischer.

(Kurs roczny.)

Łacina. Powtórzenie formowania. Główne reguły składni, połączone z ćwiczeniami ustnymi i piśmiennymi. Do każdej reguły uczono się na pamięć jakiego zdania. Tłómaczenie z książki początkowej Jakobsa. 6 godz. Marmé.

Język niemiecki. Powtórzenie formowania i główne prawidła składni, według Heysego i książki *Grammatyka niemiecka* (w Lesznie u Günthera). Na pamięć uczono się małych poezyj. Ćwiczenia w ortografii. 2 godz. Marmé.

Język polski. Formowanie, ćwiczenia w czytaniu i ortografii; uczniowie polscy deklamowali małe poezye. 2 godz. Marmé.

Nauka religii.

a) ewanigelicka: wiara, miłość i nadzieja Chrześcian. Uczono się na pamięć miejsc pisma ś. i pieśni. 2 godz. Pflug.

b) katolicka: główne prawdy nauki wiary i obyczajów, według Ontrupa. 2 godz. X. Tyc.

Historja biblijna, 1 godz. połączona z nauką religii. Pflug i Tyc.

Arithmetik. Die Lehre von den Brüchen und deren Anwendung auf die 4 Grundrechnungen. Uebungen in Kopfrechnungen. 4 St. Fleischer.

Geographie. Die aussereuropäischen Länder — in Europa blos Preussen, nach Selten, 3 St. Fleischer.

Naturbeschreibung. Das Gewächsreich und das wichtigste aus dem Thierreiche, nach Stein, 2 St. Fleischer.

Kalligraphie. Uebungen nach Heinrig's Vorlegeblättern, 2 St. Fleischer.
Zeichnen und Gesang. Siehe unten.

In Sexta.

Ordinarius: Gymnasial-Lehrer Marmé.

Lateinisch. Die ganze Formenlehre wurde eingeübt, Anleitung zum Vocabellernen gegeben, und die gegebenen Regeln durch mündliche Uebungen im Satzbilden befestigt. Aus Jacobs' Elementarbucho wurde Einiges übersetzt. 7 St. Marmé.

Deutsch. Uebung im Decliniren und Conjugiren, Lese- und Rechtschreibe-Uebungen — Hersagen leichter Gedichte. (Die polnischen Schüler wurden nach Grammatyka niemiecka unterrichtet.) 3 St. Marmé.

Polnisch. Die Declination und Conjugation wurde eingeübt, dabei Lesung leichter Prosastücke, orthographische Uebungen. 2 St. Marmé.

Religionslehre — mit Quinta combinirt.

Arithmetik. Die Elemente des Rechnens und die vier Grundrechnungen mit unbenannten und benannten Zahlen, 4 St. Fleischer.

Geographie. Allgemeine physisch-topische Geographie, nach eigenem Leitfaden, 2 St. Fleischer.

Kalligraphie. Uebungen nach Heinrig's Vorlegeblättern, 3 St. Fleischer.

Zeichnen und Gesang. Siehe unten.

Unterricht im Zeichnen und Gesange.

Der Zeichnen-Unterricht wurde in 5 Abtheilungen (je wöchentlich 2 Stunden) so ertheilt, dass derselbe von den Schmidtschen Elementar-Aufgaben beginnend bis zum Zeichnen nach Naturgegenständen fortschritt. Zeichnen-Lehrer Arndt.

Dem Gesange waren 3 Stunden gewidmet:

1 Stunde für die Uebung des grossen Chors.

1 Stunde für die ausgewählten Geübtern.

1 Stunde für die Elementaristen.

Fleischer.

Classische Privatlectüre.

Eng mit der öffentlichen Lectüre verbunden und durch die Ordinarien controllirt umfasste sie in Prima und Secunda Homer (den jeder Abiturient öffentlich und privatim ganz gelesen hat) Cicero und Sallust (de amicitia, de senectute, eine und die andere Rede, bellum Catilinarium) in Tertia Einiges aus Cäsar und einen Gesang aus der Odysee.

Gymnastische Uebungen.

Diese Uebungen, welche unter der Leitung des Herrn Professors Olawsky stehen, wurden im Sommerhalbjahre, wenn es die Witterung erlaubte, wöchentlich mehrmals auf dem vor der Stadt gelegenen Turnplatze gehalten, und waren von bestem Erfolge begleitet.

Arytmetyka. Nauka o ułamkach i ich użyciu w 4ch działaniach. Ćwiczenia w rachunkach pamięciowych. 4 godz. Fleischer.

Geografia. Kraje zaeuropejskie, z Europy tylko Prusy, według Seltena. 3 godziny Fleischer.

Historia naturalna. Królestwo roślin, a z królestwa zwierząt co najważniejsze, według Steina. 2 godz. Fleischer.

Kalligrafia. Ćwiczenia według wzorów Heinrigsa. 2 godz. Fleischer.

Sexta.

Ordynaryusz: Nauczyciel gimnazjalny Marmé.

Lacina. Całe formowanie z ćwiczeniami, uczono się wokabul i przez ustne składanie zdań ćwiczone w użyciu danych reguł. Tłómaczono z książki początkowej Jakobsa. 7 godzin Marmé.

Język niemiecki. Ćwiczenia w spadkowaniu i czasowaniu, w czytaniu i ortografii. Recytowanie łatwych poezyj. Polscy uczniowie używali *grammatyki niemieckiej*. 2 godz. Marmé.

Język polski. Ćwiczone w spadkowaniu i czasowaniu, czytano łatwą prozę i wprawiano w ortografią. 2 godz. Marmé.

Nauka religii (razem z Quinta).

Arytmetyka. Początki rachunku i cztery działania w liczbach nieoznaczonych i oznaczonych. 4 godz. Fleischer.

Geografia. Ogólna fizyczno-topiczna geografia, według własnej książki. 2 godziny Fleischer.

Kalligrafia. Ćwiczenia według wzorów Heinrigsa. 3 godz. Fleischer.

Nauka rysunków i śpiewu.

W nauce rysunków było pięć oddziałów; miał każdy dwie godziny na tydzień. Nauka pochodziła się od zadań początkowych według metody Schmita, a kończyła się na rysunku z natury. Nauczyciel rysunku Arndt.

Na śpiew były trzy godziny wyznaczone w tygodniu, z tych:

1 godzina do ćwiczeń wielkiego chóru.

1 godz. do ćwiczenia wprawniejszych, przez nauczyciela wybranych.

1 godz. dla zupełnie początkowych. Fleischer.

Czytanie klasyków (prywatne).

Ścisłe było połączone z czytaniem publicznem; dozorowane przez Ordynaryuszów, rozciągało się w Prymie i Sekundzie na Homera, (którego każdy abiturient publicznie i prywatnie przeczytać jest obowiązany), na Cyncerona i Sallustysza (de amicitia, de senectute, niektóre mowy — bellum Catilinarium); a w Tercyi czytano Cezara i pieśń z Odyssei.

Ćwiczenia gimnastyczne.

Temi kierował Professor Olawsky; odbywały się z najlepszym skutkiem w półroczu letowem przy pogodzie sprzyjającej, kilka razy w tygodniu, na placu bliskim miasta.

B. Verordnungen der Hohen vorgesetzten Behörden.

1. Für ein Abgangs-Zeugniss ist auch in Zukunft 15 Sgr. zu entrichten. Erlass des Königl. Provinzial-Schul-Collegiums zu Posen, vom 21. Juni 1840.
2. Mittheilung des Resultates der Revision, welche den 10. October der Königl. Commissarius Herr Consistorial- und Regierungs-Schulrath Dr. Jacob abgehalten. Die Erfolge des Unterrichts werden im Allgemeinen als befriedigend, zum Theil als ausgezeichnet characterisirt. Rescript vom 25. Oct. 1840.
3. Das Königl. Provinzial-Schul-Collegium ernennt den Herrn Apotheker Ernst Stiller hieselbst zum Mitglied des Ephorats des Gymnasiums. Posen den 3. Januar 1841.
4. Die Direction wird zu einer gutachtlichen Aeusserung veranlasst über die Frage, ob der Verlegung des Abitur. Examens von Ostern auf Michaelis, ferner ob der Anordnung künftiger, zu Michaelis beginnender Schul-Curse ein bedeutendes Hinderniss von Seiten der hiesigen Anstalt entgegen stehe. Rescr. d. Königl. Prov. Schul-Collegiums v. 22. Januar 1841.

C. Chronik des Gymnasiums.

1. Der wissenschaftliche wie disciplinarische Zustand der Anstalt war im Allgemeinen dem im vorigen Schuljahre gleich. Hinsicht der Lehrkräfte blieb die Bestreitung des Unterrichts in der polnischen Sprache und Literatur noch interimistisch, weil es der Hohen vorgesetzten Behörde mit grösster Mühe nicht gelungen ist, eine definitive Wiederbesetzung des betreffenden Lehrstuhls durch einen gründlichen Slavisten zu bemögligen. Eben so wie der Unterricht im Polnischen, musste auch der im Französischen einige Zeit durch Vertretung ertheilt werden, indem zu Michaelis der Lehrer der französischen Sprache und Literatur Herr Jean Steck die Anstalt verliess um einem ehrenvollen Rufe in seine Heimath nach Bern zu folgen, wo derselbe bereits an der dortigen Realschule in Thätigkeit getreten. Möge ihm, der uns ein in jeder Hinsicht schätzbarer Mitarbeiter, der Einwohnerschaft unserer Stadt ein zu Rath und That bereiter und fähiger Mitbürger war, die Erinnerung an so viele Beweise der Achtung und Liebe, die ihm bei seinem Abgange von hier zu Theil wurden, in seinem neuen Wirkungskreise stets eine freundliche Begleiterin sein!
2. Nachdem Herr Consistorial- und Regierungs-Schul-Rath Dr. Jacob im Monat März die sämtlichen Klassen einer Prüfung unterzogen, wohnte derselbe den 10. October dem jährlichen Klassen-Examen bei und vollzog bei dieser Gelegenheit zugleich die Prüfung eines Abiturienten. Auf gleiche Weise erfreute uns durch seine Anwesenheit der Bischof der evangelischen Kirche Herr Dr. Freymark, indem Derselbe den 19. Juni in mehrern Klassen den evangelischen Religions-Unterricht revidirte.
3. Mehrern Lehrern wurden auch in diesem Jahre ansehnliche Gratificationen zu Theil.

Das hochehrwürdige Geburtsfest Seiner Majestät unseres allergnädigsten Königs beging die Anstalt in ihrem beschränkten Locale zwar ohne Zuziehung des städtischen Publikums; aber auf eine herzliche und der hohen Bedeutung des Tages geistig angemessene Weise. Nach einem religiösen Gesang sprach der Director zu dem Lehrer-Collegium und den Zöglingen über die Art und Weise, wie die Anstalt auch in ihrer Sphäre Heil und Glück des Staats-Oberhauptes zu befördern vermöge — dann folgten ein deutscher und ein polnischer Vortrag zweier Primaner, worauf die Feierlichkeit mit einem heitern Festgesang beschlossen wurde. — Abends war das Gymnasial-Local gleich den meisten öffentlichen und Privat-Gebäuden der Stadt erleuchtet und überdies mit Beihülfe des Zeichnen-Lehrers Herrn Arndt durch Transparentbilder geschmückt.

B. Ustawy Rady szkolnej W. X. Poznańskiego.

1. Reskrypt z dnia 21. Czerwca r. 1840 zaleca, aby każdy uczeń, odchodzący na Akademię, za wręczone sobie zaświadczenie 15 sbgr. składał do kassy.
2. Pod 25tym miesiącem Października r. z. uwiadomiła Wysoka Władza Dyrektora o rezultacie przeglądu wszystkich klass gimnazjum tutejszego na d. 10go Października, przez Radcę Konsystorskiego i Regencyjnego Dr. Jacob przedsięwziętego. Wysoka Władza okazuje swoje zadowolenie z postępu i wykładu nauk w ogólności, kilku nauczycieli, jako na szczególniejszą zasługujących pochwałą, wymieniając.
3. Król. Rada szkolna prowincyi mianuje pod dniem 3go Stycznia b. r. JP. aptekarza tutejszego Ernesta Stillera członkiem Eforatu gimnazjum.
4. Taż sama Król. Rada wezwała Dyrekcyą pod d. 22. Stycznia 1841 r., aby dała swe zdanie o tém, czyliby przełożenie examinów abiturientów na Śty Michał, które dotąd około Wielkanocy się odbywały, i następnie przełożenie kursów naukowych nie znalazło ważnych przeszkód w tutejszém gimnazjum.

C. Kronika Gimnazjum.

1. Stan nauk i karności był w ogólności ten sam, co w roku zeszłym. Posada nauczyciela języka polskiego i literatury stanowczo obsadzoną być jeszcze niemogła, albowiem pomimo starań nie znalazła dotąd Wysoka zarządem szkół trudniącą się Władza, nauczyciela językiem sławiańskim poświęcającego się, któremuby osierocona śmiercią ś. p. Jana Poplińskiego katedra mogła być powierzona. Podobnie jak lekcye języka i literatury polskiej, tak i język francuzki w wyższych klassach, w zastępnych godzinach dawany być musiał, po oddaleniu się dotychczasowego nauczyciela P. Jana Stecka, który wezwany do ojczyzny swojej, przy szkole realnej w Bernie zaszczytną dla siebie objął posadę. Oby szlachetnemu mężowi temu, który przez wiele lat współpracownikiem był naszym, i mieszkańcom miasta tyle dał dowodów poświęcenia się swego dla dobra powszechnego radą i uczynkiem, miłość i szacunek, jakich tutaj doznawał, i nadal w nowym jego zawodzie nieodstępniemi były towarzyszkami!
2. Rzeczywisty Radzca Konsystorski i Regencyjny Dr. Jacob zwiedził nasze Gimnazjum w miesiącu Marcu r. z. W Październiku przytomnym był popisowi publiczemu klass wszystkich i odebrał examen maturitatis od odchodzących na Akademię. Dnia 19. Czerwca zaszczycił Gimnazjum tutejsze obecnością swoją Biskup ewanielicki Dr. Freymark i był przytomnym lekeym nauki religii.
3. Kilku Nauczycielom przeznaczyła Rada szkolna W. X. Poznańskiego w roku zeszłym znaczne gratyfikacye.

Uroczysty dzień urodzin Monarchy łaskawie nam panującego, obchodzili Nauczyciele z uczniami w ograniczonym swym lokalu popisowym, w sposobie godnym ważnego dnia tego dla każdego z poddanych, załując, iż niemogli, dla niegodności miejsca, wezwać szanownej publiczności, aby ta w dniu tym radość ich dzieliła. Śpiew religijny rozpoczął uroczystość, poczem Dyrektor w niemieckiej mowie pokazał, jakim sposobem się i szkoła w swoim zakresie do pomnożenia czci i szczęścia panującego Monarchy przyłożyć może, — dwóch uczniów najwyższej klasy przemówiło potem w polskim i niemieckim języku, poczem śpiew uroczysty nastąpił. — W wieczór oświecony był gmach gimnazjalny przy iluminacyi całego miasta, a P. Arndt, Nauczyciel rysunków, przyłożył się z swjej strony, przez wygotowanie dwóch gustownych transparentów z stósonymi napisami, do uświetnienia wieczoru.

D. Statistische Uebersicht.

a) Schüler. Die Gesamtzahl der Schüler betrug am Ende des vorigen Schuljahrs 256, zu Johannis 240, zu Michaelis 224, zu Neujahr 223, jetzt am Schlusse des Schuljahres 222: Primaner 7, Secundaner 32, Tertianer 46, Quartaner 59, Quintaner 55, Sextaner 23; davon 97 evangelische, 92 katholische, 33 israelitische Schüler. Aufgenommen wurden 36, abgegangen sind 70. Die Abnahme der Frequenz in den untern Klassen hat ihren Grund in der Vermehrung der Gymnasien der Provinz von 3 auf 5, in der Errichtung eines Real-Gymnasiums und einer neuen Kreisschule, endlich überhaupt in der Verbesserung der hiesigen und nachbarlichen Stadtschulen: Erscheinungen, die im Allgemeinen nur mit Freude begrüsst werden können.

Drei gute Schüler verlor die Anstalt durch den Tod, den Primaner Szczechowski, den Tertianer Wojciechowski und den Sextaner Franz Willmann.

b) Lehrapparat. Durch huldvolle, zu innigem Danke verpflichtende Vergünstigung des Königlichen Hohen Ministeriums der geistlichen Unterrichts- und Medizinal-Angelegenheiten wurde unserer Schulbibliothek eine Bereicherung durch folgende Werke zu Theil: 1) Crelle's Journal für Mathematik (Fortsetzung), 2) Gerhards Ausgewählte griechische Vasengemälde (Fortsetzung), 3) Suidas von Bernhardy (Fortsetzung), 4) Encyclopädisches Wörterbuch der medicinischen Wissenschaften (Fortsetzung), 5) Kortmann's Wandkarte, 6) Corpus Grammaticorum Latinorum ed. Lindemann, 7) Künstliche Darstellung des menschlichen Gehirns, von Müller. 8) Bibliotheca scriptorum lat. aetatis recentioris selecta; v. Friedemann. 9) Rheinisches Museum für Philologie (Fortsetzung). 10) Wandgemälde aus Herculaneum und Pompeji von Ternite I und II. Heft. 11) Spruner's geographisch. Atlas 3. Lieferung. 12) Blume's Latein. Vorschule. 13) Verzeichniss der chinesischen und Mandschu-Tungusischen Handschriften etc. von Schott.

Ausserdem wurden auf Anschaffung neuer Werke etatsmässig 110 Thaler verwendet.

c) Unterstützungen der Schüler. 1) Das Schulgeld (vierteljährig 3 Thlr. 6 Sgr. 3 Pf.) wurde 55 Schülern erlassen. 2) 20 Thaler wurde aus dem sogenannten Prämienfond vertheilt.

Mit hochachtungsvollem Danke haben wir ausserdem zu melden, dass auch in diesem Schuljahre von einem Verein menschenfreundlicher Gönner unserer Anstalt 125 Thaler zur Vertheilung an bedürftige und würdige Polnische Schüler der obersten Klassen eingesandt worden sind.

A b i t u r i e n t e n .

In Folge der den 27. März unter Leitung des Königl. Commissarius Herrn Consistorial- und Regierungs-Schulraths Dr. Jacob gehaltenen Abiturienten-Prüfung wurde folgenden Primanern das Zeugniss der Reife für die Universitäts-Studien ertheilt:

- 1) Otto Schmidt aus Fraustadt, studirt Medicin.
- 2) Eugen Wiener aus Lissa, studirt Jura.
- 3) Marcus Rosenberg aus Bentschen, studirt Philologie und Pädagogik.

Zu Michaelis wurde mit dem Zeugniss der Reife entlassen Eduard Abarbanell aus Bojanowo. Er studirt Medicin.

Zur Berichtigung einer von anderer Seite her öffentlich gegebenen Notiz bemerken wir, dass seit dem Jahre 1830 bis heute vom hiesigen Gymnasium 67 Schüler mit dem Zeugniss der Reife entlassen wurden.

D. Statystyka.

a) Uczniowie. Liczba uczniów wynosiła w końcu roku zeszłego 256., na Św. Jan 240., na Św. Michał 224., na Nowy rok 223., obecnie jest uczniów 222. Przyjęto uczniów 36., odeszło 70.

Zmniejszenie się liczby uczniów Gimnazjum naszego, mianowicie w niższych klassach, przypisać należy powiększeniu liczby Gimnazyów w W. X. Poznańskim, powstaniu nowego realnego Gimnazjum i nowej szkoły powiatowej, jakoteż wzniesieniu się tutejszych i innych szkół miejskich, za co się należy wdzięczność Rządowi, szczególniejszą pieczę o szkołach mającemu.

Śmierć zabrała nam w roku zeszłym trzech pilnych i dobrych uczniów: z klasy pierwszej Szczechowskiego, z klasy trzeciej Wojciechowskiego i Franciszka Willmana z klasy szóstej ucznia.

b) Biblioteka. Następującymi dziełami, darowanemi księżnicy Gimnazjum przez Ministerstwo spraw duchownych, nauk. i lekarskich, za które należne składamy dzięki, zubożoną została Biblioteka dla Nauczycieli przeznaczona: 1) Krellego pismo poświęcone matematyce (dalszy ciąg). — 2) Gerharda obrazy naczyń starożytnych (dalszy ciąg). — 3) Suidas wydanie Bernharda (Kontynuacja). — 4) Słownik encyklopedyczny nauk medycznych (dalszy ciąg). — 5) Kortmanna Mappa. — 6) Corpus Grammaticorum Latinorum. — 7) Müllera kunsztowny obraz mózgu ludzkiego. — 8) Friedemanna Bibliotheca Scriptorum latin. aetatis recentioris selecta. — 9) Muzeum nadreńskie dla filologów (Kontynuacja). — 10) Obrazy z Herkulanum i Pompei p. Ternite I.—II. poszyt. — 11) Sprunera Atlas geograficzny, trzeci zeszyt. — 12) Blumego Szkoła łacińska. — 13) Spis rękopismów Chińskich i Mandschuntunguzyjskich p. Schotta.

Nadto przeznaczono na zakupienie dzieł naukowych potrzebnych 110 tal.

c) Wsparcia dla uczniów. 1) Od opłaty szkolnej (kwartalnie 3 tal. 6 sbgr. 3 f.) uwolnionych było zupełnie uczniów 55. 2) 20 tal. przeznaczonych dawniej na zakupienie nagród, rozdzielono pomiędzy ubogich uczniów. Przy tej sposobności składamy dzięki nasze opiekunom i miłośnikom nauk, członkom Towarzystwa Gostyńskiego, którzy w roku zeszłym złożyli na ręce Dyrekcyi 125 tal., w celu wspierania potrzebujących pomocy i zasiłku uczniów klass wyższych Polaków, poświęcających się naukowemu zawodowi.

Abituryenci.

Wskutek odbytego popisu w dniu 27. Marca pod styrem Król. Komissarza, Wgo Radzcy Konsystorskiego i Szkolnego, Dr. Jacob, następujący uczniowie otrzymali zaświadczenia dojrzałości:

- 1) Otto Schmidt ze Wschowy, słuchać będzie medycyny.
- 2) Eugeniusz Wiener z Leszna, chce być prawnikiem.
- 3) Markus Rosenberg ze Zbąszynia, poświęci się filologii i pedagogii.

Na Św. Michał odszedł z zaświadczeniem dojrzałości na uniwersytet Edward Abarbanell z Bojanowa, w celu poświęcenia się sztuce lekarskiej.

Prostuje się niniejszém z innej strony ogłoszona wiadomość tak, że od roku 1830. aż do dnia dzisiejszego z tutejszego gimnazjum 67miu uczniów z zaświadczeniami dojrzałości na Akademii odeszło.

E. Anordnung der Prüfung.

Montag den 5. April, Vormittags von 8 Uhr ab.

Sexta.

- 1) Geographie. Herr Gymnasial-Lehrer Fleischer.
- 2) Arithmetik. Derselbe.
- 3) Lateinische Grammatik. Herr Gymnasial-Lehrer Marmé.
- 4) Polnische Grammatik. Derselbe.

Quinta.

- 1) Geographie. Herr Gymnasial-Lehrer Fleischer.
- 2) Arithmetik. Derselbe.
- 3) Lateinische Grammatik. Herr Gymnasial-Lehrer Marmé.

Quarta.

- 1) Latein. Grammatik. Herr Professor Olawsky.
- 2) Griechische Grammatik. Derselbe.
- 3) Geometrie. Herr Professor von Putiatycki.
- 4) Naturgeschichte. Herr Gymnasial-Lehrer Fleischer.

Nachmittags von 3 Uhr ab.

Gesang.

Tertia.

- 1) Lateinisch. Herr Professor Matern.
- 2) Griechisch. Herr Professor Cassius.
- 3) Mathematik. Herr Professor von Putiatycki.
- 4) Geschichte. Herr Gymnasial-Lehrer Tschepke.

Dienstag den 6. April, Vormittags von 8 Uhr ab.

Secunda.

- 1) Lateinisch. Herr Professor Matern.
- 2) Griechisch. Der Director.
- 3) Deutsch. Herr Professor Olawsky.
- 4) Mathematik. Herr Professor von Putiatycki.

Prima.

- 1) Griechisch. Herr Professor Cassius.
- 2) Lateinisch. Der Director.
- 3) Physik. Herr Professor von Putiatycki.

Nachmittags von 3 Uhr ab.

- 1) Translocation.
- 2) Entlassung der Abiturienten durch den Director.
- 3) Abschiedsrede eines Abiturienten (deutsch).
- 4) Rede eines Primähers (polnisch).
- 5) Schlussgesang: Nun danket alle Gott etc.

Während der ganzen Prüfung wird der Lehrer der Zeichen-Kunst Herr Arndt Probezeichnungen der Schüler sämtlicher Klassen vorliegen lassen.

E. Porządek Popisu.

W Poniedziałek dnia 5go Kwietnia od godziny 8mój.

Sexta.

- 1) Geografia. Nauczyciel Fleischer.
- 2) Arytmetyka. Tenże.
- 3) Grammatyka łacińska. Naucz. Marmé.
- 4) Grammatyka polska. Tenże.

Quinta.

- 1) Geografia. Naucz. Fleischer.
- 2) Arytmetyka. Tenże.
- 3) Grammatyka łacińska. Naucz. Marmé.

Quarta.

- 1) Grammatyka łacińska. Professor Olawsky.
- 2) Grammatyka grecka. Tenże.
- 3) Geometrya. Professor Putiatycki.
- 4) Historia natur. Naucz. Fleischer.

Po południu od 3 godziny.

Ś p i e w.

Tertia.

- 1) Łacina, czytanie. Professor Matern.
- 2) Greckie, czytanie. Prof. Cassius.
- 3) Matematyka. Prof. Putiatycki.
- 4) Historia. Naucz. Tschepke.

We Wtorek dnia 6go Kwietnia rano
od godziny 8mój.

Secunda.

- 1) Język łaciński. Professor Matern.
- 2) Język grecki. Dyrektor.
- 3) Język niemiecki. Prof. Olawsky.

Prima.

- 1) Język grecki. Prof. Cassius.
- 2) Język łaciński. Dyrektor.
- 3) Fizyka. Prof. Putiatycki.

Po południu.

- 1) Promocye.
- 2) Pożegnanie abiturjentów.
- 3) Mowa jednego z abiturjentów.
- 4) Mowa polska ucznia z Prymy.
- 5) Ś p i e w. Dziękujmy Bogu.

Podczas całego examinu nauczyciel rysunków Pan Arndt pokazywać będzie rysunki uczniów.

II. Poreczek Pogląd.

W Poreczku dają Kwieciszki od godziny 8m.

8m.

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 4) Gocimski, Kancel. Pogląd.

Gocimski

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.

Gocimski

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 4) Gocimski, Kancel. Pogląd.

Po poludniu od 8 godziny

8 godziny

8 godziny

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 4) Gocimski, Kancel. Pogląd.

W Poreczku dają Kwieciszki

od godziny 8m.

8m.

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.

Gocimski

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.

Po poludniu

- 1) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 2) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 3) Gocimski, Kancel. Pogląd.
- 4) Gocimski, Kancel. Pogląd.

Podczas czasu urlopu zastępował w kancelarii Pogląd Kwieciszki